

Abandonament escolar a les Illes Balears

Belén Pascual Barrio

Lluís Ballester Brage

RESUM

L'alt nivell de vulnerabilitat educativa i la polarització dels itineraris dels joves són dos dels factors que acompanyen una problemàtica que caracteritza el sistema educatiu de les Illes Balears: l'abandonament dels estudis. Un mercat laboral focalitzat en el sector turístic i la construcció ha provocat l'increment de la població activa, també jove i estrangera. A més, són diversos els indicadors que els estudis relacionen amb l'abandonament, com són les estructures familiars, el nivell de renda o el territori. Al present treball presentem una definició teòrica de la problemàtica, així com l'anàlisi d'una sèrie de dades estadístiques que aporten coneixement sobre aquesta problemàtica.

RESUMEN

El alto nivel de vulnerabilidad educativa y la polarización de los itinerarios de los jóvenes son dos de los factores que acompañan una problemática que caracteriza el sistema educativo de las Islas Baleares: el abandono de los estudios. Un mercado laboral focalizado en el sector turístico y la construcción ha provocado el incremento de la población activa, también joven y extranjera. Además, son diversos los indicadores que los estudios relacionan con el abandono, como son las estructuras familiares, el nivel de renta o el territorio. En el presente trabajo presentamos una definición teórica de la problemática, así como el análisis de una serie de datos estadísticos que aportan conocimiento sobre esta problemática.

L'abandonament escolar és la manifestació d'una problemàtica individual, però alhora expressa la debilitat del mateix sistema educatiu. L'anàlisi dels índexs d'abandonament escolar permet afirmar que en termes comparatius Espanya és un dels països amb més abandonament escolar abans dels 18 anys de l'OCDE. És més, no només els índexs són molt elevats, el triple de l'objectiu de la UE per a 2010, sinó que l'evolució no és positiva. Juntament amb aquest indicador, els indicadors complementaris de la taxa de repetició i la taxa d'idoneïtat també reflecteixen la dificultat de molts alumnes de progressar adequadament al llarg dels cursos que componen el currículum educatiu. Les dades també mostren la significativa taxa més baixa d'abandonament de les dones i les importants diferències, en nivell i tendència, existents entre les comunitats autònomes de l'Estat.

L'any 2008 a Espanya un 32% de l'alumnat va abandonar prematurament els estudis. Aquesta falta de continuïtat dels estudis posteriors als ensenyaments obligatoris, es manté des de 1998: les mitjanes estatals mostren que entre 1998 i 2008 gairebé l'abandonament no ha baixat del 30%. Comparativament, Espanya té un dels percentatges d'abandonament escolar primerenc més elevats de la UE-27, ja que duplica la mitjana europea, que l'any 2008 va ser d'un 14,9% (el 2003 arribà al 16,6%). Les comunitats autònomes que es troben més a prop d'aquesta mitjana són el País Basc (14,7%) i Navarra (19,2%) i Astúries (19,7%). Per altra banda, la comunitat autònoma de les Illes Balears es troba entre les comunitats més allunyades de les mitjanes europea i estatal, ja que ha passat del 38,1% l'any 1998 al 43,2% l'any 2008 (vegeu els Quadres 1 i 2).

Hi ha diferències molt notables en les taxes de fracàs i abandonament entre comunitats autònomes, especialment pel que fa a la taxa d'abandonament. Les taxes d'abandonament a Ceuta i Melilla, les Illes Balears, Castella - la Manxa, Múrcia i Andalusia, en una classificació que lidera en negatiu la nostra

comunitat, són més del doble que les d'Astúries, Navarra i el País Basc, per exemple. Probablement es pot trobar una explicació en l'estructura del mercat de treball d'aquestes comunitats del nord de l'Estat, amb una presència més destacada del sector industrial i més petita dels sectors de serveis i construcció. La conseqüència és la necessitat de més preparació per accedir en condicions a aquests mercats de treball.

QUADRE 1. ABANDONAMENT EDUCATIU PRIMERENC: PERCENTATGE DE POBLACIÓ ENTRE 18 I 24 ANYS QUE NO HA COMPLETAT E. SECUNDÀRIA 2A ETAPA I NO SEGUEIX CAP TIPUS D'ESTUDI O FORMACIÓ

	TOTAL			HOMES			DONES		
	1998	2003	2008	1998	2003	2008	1998	2003	2008
Unió Europea (27)	..	16,6	14,9	..	18,7	16,9	..	14,5	12,9
Espanya	29,6	31,6	31,9	35,3	38,1	38,0	24,1	24,8	25,7

Font: Ministerio de Educación. Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores. Edición 2010. Escolarización, transición y resultados en el sistema educativo. Dades d'Eurostat: Labour Force Survey (Enquesta Europea de Població Activa) - Mitjanes anuals per als anys 2003 i 2008 i segon trimestre per a 1998.

QUADRE 2. ABANDONAMENT EDUCATIU PRIMERENC: PERCENTATGE DE POBLACIÓ ENTRE 18 I 24 ANYS QUE NO HA COMPLETAT E. SECUNDÀRIA 2A ETAPA I NO SEGUEIX CAP TIPUS D'ESTUDI O FORMACIÓ

	TOTAL			HOMES			DONES		
	1998	2003	2008	1998	2003	2008	1998	2003	2008
TOTAL	30,8	31,6	31,9	36,1	38,1	38,0	25,7	24,8	25,7
Andalusia	38,6	38,2	38,5	41,4	44,2	43,5	35,7	31,9	33,2
Aragó	22,8	24,0	25,6	28,2	32,6	31,7	17,6	15,1	19,1
Astúries	24,5	28,6	19,7	30,2	31,3	26,4	18,8	25,7	12,8
Balears (Illes)	38,1	41,4	43,2	43,8	51,6	49,2	32,6	30,7	37,0
Canàries	34,5	32,7	34,1	41,3	42,5	43,5	27,8	23,0	24,5
Cantàbria	25,8	29,1	22,8	34,8	37,3	31,1	17,1	20,3	14,8
Castella i Lleó	23,4	24,4	26,0	30,6	32,2	31,6	16,4	16,3	20,2
Castella - la Manxa	39,0	36,2	38,1	43,1	46,1	45,8	34,9	25,6	29,9
Catalunya	30,1	33,9	33,2	37,5	41,5	39,7	22,5	26,0	26,4
Comunitat Valenciana	36,2	36,0	33,1	42,4	42,2	38,2	30,1	29,3	27,8
Extremadura	40,7	36,9	33,6	48,8	45,5	39,1	32,6	28,3	27,9
Galícia	30,5	25,0	24,1	37,1	32,0	32,2	24,0	17,8	15,8
Madrid	21,0	22,6	26,9	24,5	26,6	32,4	17,6	18,5	21,4
Múrcia	39,2	42,0	41,0	40,8	46,5	49,7	37,5	37,2	32,1
Navarra	18,5	20,8	19,2	26,4	25,1	23,9	10,7	16,2	14,4
País Basc	18,5	15,8	14,7	22,3	20,3	18,1	14,4	10,9	11,2
Rioja (la)	30,2	34,7	37,2	39,9	38,6	41,9	20,7	30,5	32,3
Ceuta i Melilla	40,8	40,8	42,1	43,8	44,1	44,1	37,9	37,2	40,2

NOTA: Calculat amb la nova metodologia establerta per Eurostat, basant-se en mesures anuals de les dades trimestrals, excepte per a 1998, basat en el 2n trimestre.

Font: Ministerio de Educación. Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores. Edición 2010.

Cal dir que la taxa d'abandonament escolar esmentada més sovint pels mitjans, i recollida a les publicacions oficials, el 31,9% el 2008 quan es pren com a referència el col·lectiu entre 18 i 24 anys, està lleugerament infravalorada, ja que no considera com a abandonament escolar el fet que, havent deixat l'educació reglada, es continuï seguint algun tipus d'educació no reglada, com puguin ser cursos d'anglès, informàtica, etc. Quan es considera aquest col·lectiu com a part de l'abandonament escolar, la taxa d'abandonament augmenta fins al 34,9%.

En sentit contrari, la taxa d'abandonament escolar, com que inclou els immigrants, que en la seva gran majoria mai no han abandonat el sistema educatiu espanyol, perquè quan varen arribar a Espanya ja havien deixat enrere la condició d'estudiants, no es pot interpretar directament com a reflex de problemes en el sistema educatiu. Només pot interpretar-se en aquests termes la fracció de l'abandonament escolar dels nacionalitzats, que sí que han passat pel sistema i l'han abandonat. L'escassa magnitud del fenomen immigratori en el passat fa que aquesta diferenciació manqui d'importància quan s'estudia l'abandonament escolar de fa una dècada. En l'actualitat, el fort augment de la població immigrant, amb una taxa d'abandonament escolar més gran (51,7%) que la de la població nacional, fa que l'impacte sigui significatiu. Això, òbviament, no anul·la el problema, ja que la taxa d'abandonament de la població amb nacionalitat espanyola segueix sent molt alta en termes absoluts i comparats, però redueix la seva intensitat en 4 punts percentuals, i la situa, en termes corregits per poder tenir en compte el problema considerat abans, en el 30,9% enfront del 34,9%. Una altra qüestió és l'impacte que té sobre el mercat de treball, ja que en aquest cas el fet que el que abandoni el sistema sigui nacional o immigrant no tindria cap incidència.

En termes històrics, el seguiment de la intensitat del fracàs i abandonament escolar en les cohorts de població nascudes a partir de 1945 posa de manifest una caiguda molt pronunciada d'ambdós indicadors fins a arribar als nascuts el 1975, a partir dels quals es produeix una estabilització de les taxes d'abandonament i fracàs que, no obstant això, tornen a augmentar de forma notable —al voltant de quatre punts percentuals— com a resultat de la introducció de l'ESO i l'allargament del període d'educació obligatòria fins als 16 anys. Aquest resultat obeeix, al marge de les qualitats pedagògiques que pogués tenir la reforma feta a partir de la LOGSE, a l'allargament del període d'educació obligatòria, que comporta un allargament, també en dos anys, de les possibilitats d'abandonament. Això és, l'abandonament és més gran perquè el període és més llarg i, previsiblement, les exigències també són superiors (Casquero; Navarro, 2008).

I. ABANDONAMENT ESCOLAR I DESIGUALTAT SOCIAL

L'abandonament, entès com a desescolarització precoç, suposa la ruptura escolar definitiva entre els 12 i els 16 anys. Quan la ruptura escolar és *definitiva* ens trobam amb les conseqüències de l'absentisme, principalment, l'augment de la vulnerabilitat i el risc d'exclusió social. Els efectes de la ruptura amb el sistema educatiu són la no adquisició de coneixements bàsics, la limitació de les oportunitats i de la motivació per a la participació en accions formatives futures i la manca de credencials per a l'accés al mercat laboral. Aquesta manca de credencials és interpretada pels ocupadors com a desafecció a l'escola i desafecció per la feina (García, 2007).

Quan la ruptura escolar és *parcial* es parla d'absentisme, és a dir, una situació de matriculació amb un nivell d'assistència irregular i amb faltes injustificades. L'absentisme és degut a factors diversos i no sempre dona com a resultat l'abandonament del sistema educatiu. Es parla de tipologies diferents d'absentisme: des de l'absentisme lleuger, puntual, aïllat, baix, fins a l'absentisme alt, perllongat i crònic. Es tracta d'un fenomen difícil de mesurar, ja que no respon a una única definició i a uns indicadors explícits.

L'absentisme és el resultat de la interacció de diversos factors i pot evolucionar de forma distinta: pot donar com a resultat l'abandonament del sistema educatiu o el reingrés posterior i pot afavorir l'inici de pràctiques predelictives o precipitar la inserció laboral. Les causes de l'absentisme s'atribueixen a variables estructurals i variables psicosocials. Per una part, situacions de risc relacionades amb els condicionaments socials i familiars, amb un entorn socioeconòmic i unes polítiques socials i educatives determinats. Per altra part, hi ha circumstàncies biogràfiques de socialització, les característiques de l'alumnat i de les seves famílies, les expectatives i les percepcions d'aquests, l'entorn més proper, el grup d'iguals, l'organització educativa dels centres, el clima escolar o les respostes pedagògiques del professorat.

Al costat d'aquesta perspectiva de les greus dificultats al llarg del procés educatiu basada en l'abandonament definitiu o parcial, coexisteix una visió que se centra en el rendiment obtingut dels estudis per part d'aquells que són encara dintre del sistema, enfocament popularitzat pel programa PISA de l'OCDE, que, encara que sigui interessant, queda fora de la nostra anàlisi. Desafortunadament, com que els resultats de les proves PISA són anònims, no hi ha forma de fer un seguiment de les trajectòries formatives i laborals dels estudiants i analitzar quins són els processos educatius seguits ni la seva forma d'inserció en el mercat de treball, una cosa que sí que es pot fer en el cas dels joves que abandonen precoçment el sistema educatiu.

L'absentisme és considerat com un fenomen invisible, dinàmic, fluid i multiforme. Encara així, sabem que aquest fet es concentra en determinats centres i territoris (García, 2007). De fet, la ruptura escolar definitiva és una de les manifestacions de desigualtat social a la nostra societat.

El repàs de les raons al·ludides a la bibliografia per explicar el fracàs i l'abandonament escolar indica l'existència d'un consens entre els especialistes pel que fa a l'existència de causes múltiples que subjeuen a l'abandonament escolar (Marchesi, 2003; Rué, 2005). Les causes principals es poden vincular a quatre àmbits diferents: *el personal*, associat a les característiques dels alumnes; *el familiar*, associat al seu entorn familiar; *el del centre d'estudis*, relacionat amb els recursos disponibles, els incentius dels mestres i professorat, l'enfocament i el funcionament pedagògic; i, finalment, *el context social i econòmic* en el qual se situa el centre educatiu i en el qual s'insereix l'alumne. No hi ha, per tant, una causa prioritària única i sí una conjunció de circumstàncies que poden afavorir en un moment donat l'abandonament escolar.

Els especialistes també coincideixen en la consideració dels efectes negatius, tant individuals com externs (socials), derivats de l'abandonament escolar abans de completar els estudis. Aquests efectes es manifesten tant en l'àmbit laboral: en una taxa d'activitat més baixa, ocupacions més precàries, salaris més baixos, com en l'àmbit extralaboral: més risc de pobresa, més risc de dependència de prestacions socials, més mal estat de salut subjectiu, etc.

A l'estudi sobre l'abandonament escolar realitzat per la Fundació la Caixa (Fernández Enguita et al., 2010) es posa en evidència que existeixen desigualtats considerables en la probabilitat d'abandonament prematur i, com a conseqüència d'aquestes, les situacions de vulnerabilitat educativa es concentren en determinats col·lectius, i aquest fet condiona les seves oportunitats al llarg de la trajectòria vital. A més, l'estudi alerta sobre l'empitjorament d'aquesta situació els darrers anys.

Els diferents nivells de vulnerabilitat de la població jove en situació de pobresa o exclusió educativa poden ser identificats a partir dels marges que estableixen els llindars següents (CES, 2010):

- El nivell de vulnerabilitat greu fa referència a situacions extremes d'exclusió social. Proporció de joves que no obtenen el títol de graduat en ESO, titulació mínima exigida per a tots els ciutadans.
- El nivell de vulnerabilitat moderada es correspon amb els alumnes que han abandonat de forma primerenca el sistema escolar i la seva capacitat d'aprendre a aprendre és baixa.
- El nivell de vulnerabilitat lleu té a veure amb els joves que obtenen nivells baixos de rendiment en competències bàsiques (matemàtiques, ciències i lectura). Principalment, els nivells mínims en comprensió lectora dificulten la possibilitat d'ampliar coneixements en altres àrees.

D'acord amb aquesta classificació, la vulnerabilitat educativa greu i moderada afectaria més de 3 de cada 10 joves espanyols i més de 4 de cada 10 joves de les Illes Balears (CES, 2010). A més, la **vulnerabilitat educativa** en els joves està desigualment distribuïda (Marí-Klose et al., 2010). És més comuna en els homes,¹ en els joves nascuts a l'estranger i en els joves amb pares amb baix nivell educatiu, principalment amb mares amb baix nivell educatiu. Per exemple, els joves amb mares amb un nivell d'estudis universitaris, tenen una probabilitat 17 vegades més alta de no abandonar els estudis de forma prematura en relació amb els joves de mares amb estudis primaris.

A part d'aquestes variables, poden tenir-se en compte la renda de la llar i l'estructura familiar. Els nivells baixos de renda de la llar no incrementen per ells mateixos les probabilitats d'abandonament prematur. Mentrestant, l'estructura familiar té una influència significativa sobre els resultats educatius, independentment de les condicions econòmiques de la llar. Una altra variable que té efecte significatiu sobre la probabilitat d'abandonament dels estudis entre els 18 i els 24 anys és que el jove visqui en una llar monoparental (encapçalada per la mare). En les mateixes condicions, la probabilitat d'abandonament prematur és un 86% més alt en aquestes llars que a les llars amb tots dos progenitors.

A més, és més freqüent en determinades comunitats autònomes, al marge del nivell de desenvolupament de referència. Una vegada controlades les variables de composició sociodemogràfica, els resultats mostren la pervivència de diferències territorials. A les Illes Balears, a igualtat d'altres condicions, la raó de probabilitats d'abandonament prematur és 4,1 vegades més alta que a la resta de l'Estat (a Múrcia, 5,3, i a Ceuta, 6,7). Però, què entenem per abandonament dels estudis? La revisió de Fernández Enguita et al. (2010) sobre les diferents definicions d'aquest concepte ens aporta un marc teòric de referència. Des del **vessant més ampli**, l'abandonament inclouria tots els alumnes entre 18 i 24 anys que no han assolit cap tipus d'ensenyament secundari reglat postobligatori: cicles formatius, batxillerat o estudis anteriors equivalents. Són alumnes que

¹ En totes les comunitats els homes abandonen amb més freqüència els estudis. A les Illes Balears la pitjor part correspon als homes joves, un 49,2% dels quals varen abandonar l'any 2008.

deixen d'estar matriculats o no arriben a estar matriculats en aquests estudis. També es considera abandonament el cas d'alumnes que continuen escolaritzats en programes de preparació per a la feina. Des del **vessant més restrictiu**, seria considerat abandonament només el cas dels alumnes que, complint els criteris anteriors, no siguin classificables com a fracàs. Seria el cas dels alumnes que hagin obtingut la graduació en l'ESO i podrien estar cursant algun tipus d'ensenyament reglat secundari postobligatori.

Una concepció àmplia del fracàs inclouria la no consecució dels objectius escolars mínims per viure en societat, d'acord sobretot amb els requeriments del mercat de treball. Des d'aquesta concepció, el mínim nivell educatiu es correspondria amb un títol regular postobligatori. Aquesta forma d'entendre el fracàs escolar suposa que davant *qualsevol ciutadà que no assolix els objectius escolars que l'economia i la societat consideren i manegen com a mínims convenients i exigibles, malgrat que no siguin obligatoris, ens trobam davant un fracàs de l'individu, de la societat i de la institució encarregada de fer de mitjancer* entre ambdós per a aquest fi, de la mateixa manera que l'atur pot considerar-se un fracàs individual i col·lectiu, tot i que el treball no sigui una obligació (Fernández Enguita et al., 2010, 24).

2. EL CONTEXT DE L'ABANDONAMENT ESCOLAR A LES ILLES BALEARS

D'acord amb l'anterior, a les Illes Balears, només un 48,2% de la població entre 20 i 24 anys assoleix el nivell d'educació secundària de segona etapa: 40,2% dels homes i 56,5% de les dones (vegeu el Quadre 13). El nivell és baix si el comparem amb la mitjana espanyola: el 60% de la població espanyola d'aquesta edat arriba a assolir el nivell de secundària de segona etapa. A més, la situació l'any 2008 ha empitjorat si analitzam les dades d'anys anteriors. S'ha reduït el nivell de graduats en secundària no obligatòria en 10 punts respecte a 1998 (arribava al 58,1%) i 4 respecte a 2003 (arribava a 52,2%).

Evidentment, a les Illes Balears l'estructura productiva i un mercat de treball que demana mà d'obra poc qualificada han potenciat la sortida precipitada d'una part important de l'alumnat. A més, hi ha una elevada presència d'alumnat estranger (vegeu Quadre 4). Les variables relacionades amb l'abandonament escolar primerenc són diverses: el desenvolupament econòmic, la proporció d'alumnat estranger matriculat i el nivell educatiu de les generacions adultes. Totes les comunitats autònomes espanyoles, amb l'excepció de Navarra, que tenen una alta proporció d'alumnat estranger matriculat als ensenyaments no universitaris, presenten taxes d'abandonament educatiu primerenc també molt superiors al nivell que els correspondria per nivell de desenvolupament. Igualment, comunitats en les quals les generacions adultes d'edats intermèdies tenen nivells educatius baixos, tendeixen a presentar taxes més altes d'abandonament prematur (Marí-Klose, 2010).

Les Balears tenen el nivell de població escolar estrangera més alt del conjunt d'Espanya. Un 16,6% de l'alumnat de primària i un 19,7% de l'alumnat de secundària obligatòria són estrangers. El percentatge és significativament superior a l'estatal: 5,6 i 6,6 punts superior al percentatge estatal de primària i secundària respectivament. La major part de l'alumnat estranger cursa els estudis en centres públics. Un 21,4% de l'alumnat de primària de centres públics és estranger i un 25,3% de l'alumnat d'ESO dels centres públics és estranger (vegeu el Quadre 4).

QUADRE 3. DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL DE L'ALUMNAT QUE SURT DE L'ESO SENSE TÍTOL DE GRADUACIÓ PER COMUNITATS AUTÒNOMES. CURS 2006-2007

Comunitats amb més graduació	
País Basc	16,0
Astúries	17,3
Navarra	19,8
Cantàbria	20,2
Castella i Lleó	23,7
Comunitats amb menys graduació	
Ceuta	45,8
C.Valenciana	36,7
Melilla	34,6
Balears	32,4
Castella - la Manxa	32,4

Font: Informe la Caixa (2010, 47).

QUADRE 4. PERCENTATGE D'ALUMNAT ESTRANGER EN E. INFANTIL, E. PRIMÀRIA I ESO

	E. infantil			E. primària			ESO		
	Total	Centres públics	Centres privats	Total	Centres públics	Centres privats	Total	Centres públics	Centres privats
Espanya	6,9	8,8	3,5	11,0	13,6	5,5	12,1	14,4	7,6
Illes Balears	11,4	14,3	5,7	16,6	21,4	8,5	19,7	25,3	11,0

Font: Ministerio de Educación. Estadística de las enseñanzas no universitarias. Datos Avance. Curso 2009-2010.

Altres característiques del sistema educatiu de les Illes Balears ens indiquen un desajustament notable (Orte et al., 2009). Les taxes d'ideïtat a les Illes Balears entre 1998 i 2008 s'han reduït sobretot als 12 i 14 anys. Als 14 anys s'ha passat del 67,9% al 60,7%. Als 12 anys s'ha passat del 82,9% al 75%. És a dir, als 14 anys la taxa d'ideïtat ha empitjorat un 7,2%, al llarg del període considerat, mentre que als 12 anys ha empitjorat un 7,9% (vegeu el Quadre 7).

Les dades del conjunt de l'Estat tampoc no són gaire positives: s'ha empitjorat considerablement, ja que als 14 anys la taxa d'ideïtat estatal ha empitjorat un 5,1%, al llarg del període 1998-2009, mentre que als 12 anys ha empitjorat un 10,5%: com es pot comprovar, els resultats són molt millorables. En qualsevol cas, a les Illes Balears aquesta taxa sempre és més baixa que l'estatal. Concretament, l'any 2008 la situació és la següent:

- Als 12 anys, un 75% dels joves de les Illes Balears i un 83,3% dels joves del conjunt de l'Estat cursen els estudis que els corresponen per edat.
- Als 14 anys, un 60,7% dels joves de les Illes Balears i un 67% dels joves del conjunt de l'Estat cursen els estudis corresponents a la seva edat.
- Als 15 anys, un 51,8% dels joves de les Illes Balears i un 58,6% dels joves del conjunt de l'Estat cursen els estudis que els corresponen per edat.

La idoneïtat és més gran en el cas de les dones, tant al conjunt estatal com a les Illes. La diferència augmenta amb l'edat. A les Illes Balears, si la diferència entre homes i dones als 12 anys és de 6 punts, passa als 14 anys a ser de 9 punts i als 15 anys als 15,4 punts. Un exemple: durant el curs 2008-2009, la taxa d'idoneïtat als 15 anys dels joves homes a les Balears és del 44,3% i de les dones joves és del 59,7%.

L'acumulació de retards abans de quart d'ESO, principalment en el cas dels homes, explica el baix nivell de graduació. Aquests alumnes que no es graduen estan matriculats a cursos anteriors i poden obtenir posteriorment el graduat (CES, 2010). De fet, la taxa bruta de població que acaba ESO, el graduat en secundària, és baixa per comparació al conjunt de l'Estat. El curs 2007-2008 només un 59,7% de tots els joves matriculats a ESO acaben els estudis, 10,8 punts menys que al conjunt de l'estat. Per sexe, un 54,2% dels homes i un 65,6% de les dones joves acabaren l'ESO (vegeu el Quadre 11). Cal recordar que hi ha una diferència considerable en les taxes d'abandonament per sexe: els homes tenen taxes de fracàs i abandonament bastant més elevades que les dones. La diferència en la taxa total d'abandonament és, des de 2007, d'11 punts percentuals i no deixa de créixer, sempre a favor de les dones i confirmant l'empitjorament relatiu de la situació dels homes joves.

Les Illes Balears formen part del conjunt de les comunitats autònomes amb el nivell percentual més alt d'alumnat que surt d'ESO sense la graduació corresponent. Concretament, ocupen el quart lloc més desfavorable de tot l'Estat, amb un 32,4% d'alumnat que surt sense graduació, per darrere de Ceuta (45,8%), la Comunitat Valenciana (36,7%) i Melilla (34,6%) (vegeu el 3).² Com es pot comprovar, els resultats coincideixen amb els apuntats abans en relació amb l'abandonament: així, les comunitats del nord de l'Estat, amb mercats de treball més industrialitzats, aconseguen més bons resultats en baix abandonament i elevats percentatges de graduació a secundària.

En el conjunt de l'Estat, entre aquells que interrompen els seus estudis de Secundària Obligatoria durant l'any 2000-2001, més d'un 75% no aconseguen reincorporar-se amb èxit al llarg dels quatre anys següents, i passen a incrementar el col·lectiu afectat pel fenomen del fracàs escolar, mentre que només una mica més del 15% dels individus que abandonen són capaços d'obtenir a posteriori el títol d'ESO o nivells educatius superiors (Mediavilla; Calero, 2007). Tot això ens duu a concloure que tornar a les aules, i especialment amb èxit, no és gaire freqüent en el conjunt de l'Estat (igual del que ocorre en la majoria dels països de la UE) (Marchesi; Hernández, 2003).

A les Illes Balears només un 52,2% de l'alumnat de quart d'ESO hi accedeix amb 15 anys. La mitjana estatal és del 57,4%. El País Basc (70,7%), Catalunya (68,4%), Navarra (66,7%) i Astúries (62,1%) són les comunitats amb les taxes d'idoneïtat més elevades en aquest nivell educatiu. Com es pot observar, la diferència és molt considerable, amb més de 18 punts percentuals de diferència amb el País Basc i més de 16 amb Catalunya.

Si depuram l'anàlisi, es pot estudiar on es produeixen els retards. L'acumulació de retards per primera vegada a partir d'ESO, a les Illes Balears, és del 24,5%, per sota la mitjana estatal, 27,6%, per tant, és a primària on es donen els nivells de retard més alt (vegeu el Quadre 5).

² Les comunitats autònomes amb un nivell més alt de graduació són el País Basc, Astúries, Navarra, Cantàbria i Castella i Lleó.

QUADRE 5. SITUACIÓ DE L'ALUMNAT DE 15 ANYS EN EL SISTEMA EDUCATIU

	Arriben a 4t ESO amb 15 anys	Acumulen retards abans de 4t ESO	
		total	per la vegada a ESO
Total espanyol	57,4	42,6	27,6
Andalusia	51,1	48,9	31,1
Aragó	59,1	40,9	26,5
Astúries	62,1	37,9	23,9
Balears	52,2	47,8	24,5
Canàries	49,2	50,8	28,4
Cantàbria	58,2	41,8	26,7
Castella i Lleó	57	43	27,8
Castella - la Manxa	52,8	47,2	30,9
Catalunya	68,4	31,6	23
C. Valenciana	55	45	32
Extremadura	51,4	48,6	33
Galícia	58,9	41,1	24,7
La Rioja	58,9	41,1	30,1
Madrid	59,7	40,3	26,4
Múrcia	53,4	46,6	27,6
Navarra	66,7	33,3	20,2
País Basc	70,7	29,3	17,7
Ceuta	49,1	50,9	25,4
Melilla	49,2	50,8	30,2

Font: Informe la Caixa (2010, 42).

Les Illes Balears són la segona comunitat autònoma, per darrere de Ceuta, amb més retards acumulats en l'educació primària: un 23,3% dels alumnes acumulen retards (27,6% en el cas dels nins i 18,6% en el cas de les nines). La diferència entre nins i nines és de 9 punts, una de les més significatives. La mitjana estatal de retards és de 15%, i la comunitat amb una situació més favorable és Catalunya (8,6%), seguida de la Rioja (11%), el País Basc (11,6%), la Comunitat Valenciana (13%) i Navarra (13,1%) (vegeu el Quadre 6).

Als retards s'hi sumen incidències com ara la no avaluació d'alumnat matriculat. Aquesta absència és notable als nivells de secundària postobligatòria. Comprovam com hi ha una escletxa entre el total d'alumnat matriculat i el que finalment és avaluat. Destaca l'absència als registres d'avaluació als nivells de cicles formatius de grau mitjà i superior, i crida l'atenció, sobretot, l'alta incidència d'aquest fet als cicles formatius de grau superior a Eivissa (vegeu el Quadre 14).

Les taxes brutes d'escolarització, als estudis postobligatoris, sempre són més baixes que la mitjana estatal. Les diferències són molt significatives (vegeu el Quadre 8):

- a batxillerat: un 73,5% estatal i un 55,5% a les Illes Balears
- als cicles formatius de grau mitjà: un 31,3% estatal i un 25,1 a les Illes Balears
- als cicles formatius de grau superior: un 27,8% al nivell estatal i un 14,5 a les Illes Balears

QUADRE 6. PERCENTATGE D'ALUMNES AMB RETARDS ACUMULATS EN L'EDUCACIÓ PRIMÀRIA, PER SEXE I COMUNITAT AUTÒNOMA. CURS 2006-2007

	TOTAL	HOMES	DONES	DIFERÈNCIA
Total estatal	15	17,9	12	5,9
Comunitats amb menys retard				
Catalunya	8,6	9,9	7,1	2,8
La Rioja	11	13,4	8,4	5
País Basc	11,6	13,6	9,4	4,2
C.Valenciana	13	15,5	10,5	5
Navarra	13,1	15	11,1	3,9
Comunitats amb més retard				
Ceuta	25,5	28,7	22	6,7
Illes Balears	23,3	27,6	18,6	9
Canàries	22,4	27,1	17,4	9,7
Melilla	20,6	23,3	17,4	5,9
Murcia	19	22,8	15	7,8

Font: Informe la Caixa (2010, 37).

Segons Fernández Enguita et al. (2010, 49): «Un cop acabada l'educació obligatòria, no hi ha res que forci estrictament els adolescents a romandre en el sistema educatiu i se'ls obre la possibilitat d'abandonar-lo per accedir al mercat de treball o simplement a la llar. [...] l'evolució de les taxes d'escolaritat netes entre els 16 i el 18 anys, [...] és un lleu indicador de l'abandonament després de l'ESO, ja que una part de les cohorts considerades continua cursant-la a causa de l'endarreriment acadèmic.»

Les taxes netes d'escolarització³ a les Illes Balears als 16 anys són 10 punts més baixes que les taxes estatals; als 17 anys, entre un 14 i un 15% més baixes; als 18 anys, entre 6 i 7 punts més baixa (vegeu el Quadre 9). Analitzant l'evolució entre els cursos 1998-99 i 2009-2010, comprovam que la situació ha millorat en relació amb els 16 anys: s'ha passat del 77,2% al 81,7%; s'ha mantingut en relació amb els 17 anys i ha empitjorat en relació amb els 18 (ha baixat 4 punts). Als 18 anys la situació és deficitària: només un 31,4% dels joves d'aquesta edat cursen estudis (37,2 al conjunt de l'Estat).

³ La taxa neta d'escolarització en una determinada edat és la relació entre l'alumnat d'aquesta edat que cursa l'ensenyament considerat respecte al total de la població de la mateixa edat, és a dir, és el resultat del quocient entre els efectivament escolaritzats i el total de la població de l'edat corresponent.

QUADRE 7. TAXES D'IDONEÏTAT ALS 12, 14 I 15 ANYS

12 ANYS	1998-99	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08	2008-09
ESTAT AMBDÓS SEXES	88,4	87,6	87,2	86,4	85,3	85,0	84,3	84,2	84,1	83,6	83,3
Balears (Illes)	82,9	81,4	81,4	78,6	77,2	76,7	76,4	76,1	76,2	75,7	75,0
ESTAT HOMES	87,0	85,1	84,6	83,7	82,4	82,1	81,6	81,5	81,5	81,2	80,7
Balears (Illes)	79,2	77,8	77,7	75,5	73,0	72,4	72,1	72,9	74,7	71,7	71,9
ESTAT DONES	89,9	90,2	90,0	89,2	88,2	88,0	87,2	87,1	86,8	86,1	86,0
Balears (Illes)	86,7	85,2	85,3	81,9	81,7	81,4	80,8	79,5	78,1	80,0	78,4
14 ANYS	1998-99	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08	2008-09
ESTAT AMBDÓS SEXES	77,5	76,0	75,2	73,8	71,6	70,1	68,8	66,0	66,5	66,3	67,0
Balears (Illes)	67,9	67,0	65,2	64,9	65,0	63,2	62,8	60,2	62,1	60,4	60,7
ESTAT HOMES	72,4	70,6	69,4	68,1	65,6	64,3	63,1	60,2	61,2	61,4	62,4
Balears (Illes)	62,1	60,9	58,0	58,4	59,5	57,1	57,4	53,8	56,0	54,2	56,5
ESTAT DONES	82,9	81,7	81,3	79,7	77,9	76,2	74,8	72,2	72,2	71,6	71,8
Balears (Illes)	74,0	73,4	72,8	71,8	70,9	69,4	68,5	67,0	68,3	67,1	65,6
15 ANYS	1998-99	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08	2008-09
ESTAT AMBDÓS SEXES	64,6	63,8	63,2	62,0	60,5	59,4	58,4	57,7	57,4	57,7	58,6
Balears (Illes)	52,8	54,8	53,2	53,0	52,8	51,8	51,7	51,3	52,2	54,0	51,8
ESTAT HOMES	59,0	57,5	56,5	55,4	54,2	53,0	52,2	51,5	51,4	52,3	53,4
Balears (Illes)	43,8	47,1	45,8	45,8	46,6	45,7	45,9	44,7	44,9	48,0	44,3
ESTAT DONES	70,4	70,5	70,2	68,9	67,2	66,0	64,9	64,1	63,8	63,3	64,0
Balears (Illes)	62,4	62,8	61,0	60,4	59,3	58,3	57,9	58,3	59,9	60,3	59,7

Font: Ministerio de Educación, 2010. Estadísticas de las enseñanzas no universitarias. Series por comunidad autónoma.

QUADRE 8. TAXES BRUTES D'ESCOLARITAT PER NIVELL D'ENSENYAMENT. CURS 2009-2010

	Estatal	Illes Balears
Batxillerat (16 - 17 anys) (1)	73,5	55,5
Progr. Qualifica. Profes. Inicial (16 - 17 anys)	8,4	7,6
Cicles Formatius Grau Mitjà (16 - 17 anys) (1)	31,3	25,1
Cicles Formatius Grau Superior (18 - 19 anys) (1)	27,8	14,5

(1) Inclou el règim d'Educació a distància.

Nota: Per al càlcul de les taxes s'han utilitzat les estimacions de la població actual de l'INE

El desajustament entre les xifres projectades i l'evolució real de la població podria afectar la qualitat dels resultats d'aquest indicador, especialment en les edats d'escolaritat plena.

Font: Ministerio de Educación. Estadísticas de las enseñanzas no universitarias. Datos Avance del curso 2009/2010.

Com hem dit des del principi i és evident per a tothom, aconseguir que els joves no abandonin de forma prematura la formació és un objectiu fonamental en el desenvolupament de les societats més avançades.

A Lisboa⁴ es va establir com un dels punts clau de referència aconseguir aquest objectiu. Per això, una de les fites que es varen proposar va ser que no passàs del 10% el percentatge de població de joves europeus d'edat compresa entre els 18 i els 24 anys amb formació d'ESO que no continua els estudis posteriors (MEC, 2007; CEIB, 2010).

Actualment, a les Illes Balears, encara més del 60% dels joves d'aquestes edats abandonen la formació de manera prematura (als 18 anys només continua escolaritzat el 37,2%); aquest és un dels punts clau que cal millorar per aproximar-nos a la mitjana europea. En el cas de les Illes Balears, amb l'atracció que exerceix un mercat de treball que demana treballadors no qualificats en proporció molt elevada, el percentatge de població jove d'edat compresa entre els 18 i els 24 anys amb educació secundària obligatòria que no continua estudis posteriors es manté en valors molt per sobre dels marcats com a referència europea per a 2010.

La taxa bruta de graduació a secundària no obligatòria a les Illes Balears és molt baixa. És la més baixa d'Espanya al batxillerat: es gradua un 32,5% (45,2% estatal). Als cicles formatius de grau mitjà, es troba en segon lloc, per darrere de Ceuta, amb un 13,4% de graduacions (16,8% estatal) (vegeu el Quadre 10). Concretament, el curs 2007-2008 la situació és la següent (vegeu el Quadre 11):

Al batxillerat només es promocionà un 30,9% de l'alumnat (44,7% al nivell estatal). Es donen diferències de gènere: mentre es promociona un 35,6% de les dones, només ho fa un 26,4% dels homes. Aquest percentatge s'ha reduït lleugerament els darrers cursos. Des de 2002-2003 les dones són les que han perdut més nivell de graduació: han passat del 39,8% al 35,6%.

⁴ El Consell Europeu de Lisboa, celebrat el març de l'any 2000, va ser l'inici d'un llarg camí cap a l'obtenció d'uns objectius educatius europeus comuns que, previsiblement, s'havien d'assolir a finals de l'any 2010. A les conclusions del Consell Europeu de març de l'any 2005 es va reafirmar la importància dels indicadors establerts el 2005 com a eines de coneixement i orientació internacional, que permeten situar cada sistema educatiu en el context europeu.

QUADRE 9. TAXA NETA D'ESCOLARITAT ALS 16, 17 I 18 ANYS PER SEXE. CURSOS 1998-2009

16 ANYS	1998-99	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08	2008-09
Total											
Estatal	83,6	85,5	88,6	88,2	87,9	87,8	87,8	87,8	87,6	88,6	92,4
Balears (Illes)	77,2	78,4	82,8	82,6	80,9	82,7	78,5	78,0	78,5	78,6	81,7
Homes											
Estatal	82,3	82,7	86,4	85,4	85,2	84,8	85,0	84,9	84,8	86,3	90,6
Balears (Illes)	73,2	75,0	79,3	79,9	76,8	79,0	76,6	77,9	77,2	79,2	80,5
Dones											
Estatal	85,0	88,4	91,0	91,1	90,8	91,0	90,8	90,8	90,6	91,0	94,4
Balears (Illes)	81,5	82,1	86,4	85,5	85,3	86,5	80,5	78,2	79,9	78,0	83,0
17 ANYS	1998-99	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08	2008-09
Total											
Estatal	75,9	74,9	74,8	75,7	75,3	74,9	74,8	75,5	75,7	75,0	77,7
Balears (Illes)	63,5	60,9	64,6	65,4	63,0	63,4	61,2	61,1	61,1	61,1	63,3
Homes											
Estatal	73,4	71,0	70,5	70,5	69,8	69,2	69,6	70,3	70,6	70,2	73,9
Balears (Illes)	57,0	54,8	58,2	59,2	57,7	57,2	56,3	57,2	57,3	57,9	59,8
Dones											
Estatal	78,6	79,0	79,3	81,2	81,2	81,0	80,3	80,9	81,1	80,1	81,8
Balears (Illes)	70,4	67,4	71,4	71,9	68,7	69,9	66,3	65,2	65,2	64,4	66,8
18 ANYS	1998-99	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08	2008-09
Total											
Estatal	41,3	40,0	39,5	39,0	39,5	38,7	38,2	37,7	38,0	37,4	37,2
Balears (Illes)	34,5	33,7	32,2	32,8	32,4	32,3	32,7	30,4	29,9	28,8	31,4
Homes											
Estatal	40,9	39,8	39,4	38,6	39,2	38,2	37,8	37,5	37,7	37,1	37,2
Balears (Illes)	33,3	31,2	30,4	31,0	30,8	32,1	32,1	29,0	30,4	28,7	31,9
Dones											
Estatal	41,8	40,2	39,6	39,4	39,7	39,3	38,7	38,0	38,4	37,7	37,3
Balears (Illes)	35,8	36,4	34,0	34,8	34,1	32,5	33,4	31,8	29,4	28,9	30,9

Font: Ministerio de Educación. Estadísticas de las enseñanzas no universitarias. Series por comunidad autónoma.

QUADRE 10. TAXA BRUTA DE POBLACIÓ QUE FINALITZA BATXILLERAT I CFGM, PER COMUNITATS AUTÒNOMES (1990-2006)

	Batxillerat			CFGM		
	1990-1991	2005-2006	variació	1990-1991	2005-2006	variació
Total espanyol	33,1	45,2	12,1	17,7	16,8	-0,9
Andalusia	30,4	39,2	8,8	16,2	19,3	3,1
Aragó	39,6	47,7	8,1	22,2	18,3	-3,9
Astúries	37	57,7	20,7	16,8	20,2	3,4
Illes Balears	23,3	32,5	9,2	14,6	13,4	-1,2
Canàries	25,3	38,3	13	17,8	13,9	-3,9
Cantàbria	29,9	48,7	18,8	22,1	21,7	-0,4
Castella i Lleó	38	53,5	15,5	17,7	19,5	1,8
Castella - la Manxa	25,2	41,8	16,6	15,9	12,7	-3,2
Catalunya	31,1	45,8	14,7	22,8	16,9	-5,9
C.Valenciana	29,2	39,8	10,6	17,8	17,8	0
Extremadura	25,7	40,8	15,1	13,8	13,6	-0,2
Galícia	32,9	51,7	18,8	20,7	19,9	-0,8
La Rioja	42,1	47,9	5,8	25,2	20,5	-4,7
Madrid	44,4	52,1	7,7	13,5	11,8	-1,7
Múrcia	27,7	39,4	11,7	19,7	11,7	-8
Navarra	35,5	52,3	16,8	23	20,6	-2,4
País Basc	39,4	65,2	25,8	14	21,6	7,6
Ceuta	23,8	32,9	9,1	7,1	5,7	-1,4
Melilla	24,1	45	20,9	8,7	15,1	6,4

Font: Informe la Caixa (2010, 66).

Als cicles formatius de grau mitjà es gradua un 12,5% dels alumnes (4,2 punts menys que al nivell estatal). Hi ha diferències entre homes i dones, tot i que menys notòries que al batxillerat: només hi ha dos punts de diferència.

Als cicles formatius de grau superior, el nivell de graduació és notablement més baix que al conjunt de l'Estat. Només es gradua un 7,5% de l'alumnat (6% dels homes i 9% de les dones). La diferència és notable entre el 16,4% de la taxa estatal i el 7,5 de l'autonòmica.

No només hi ha el problema de la superació dels estudis obligatoris, sinó també l'abandonament entre els que continuen estudis postobligatoris. Com deien a l'Informe del Consell Escolar de les Illes Balears, referint-se al curs 2006-2007: «És molt preocupant que un 40% de l'alumnat abandoni prematurament els estudis, abans o a quart d'ESO, unit al fet que dels quasi 14.000 alumnes que inicien estudis postobligatoris els abandonin més d'un 20%. Per evitar l'abandonament escolar prematur caldria fer una revisió en positiu del nostre sistema educatiu en temes pràctics: infraestructures, metodologies actualitzades, reorganització de l'FP compatible amb els horaris laborals...» (CEIB, 2010, cap. 5, 2).

QUADRE II. TAXA BRUTA DE POBLACIÓ QUE ES GRADUA EN CADA ENSENYAMENT/TITULACIÓ

	Graduat en Secundària (ESO)			Batxillerat/COU			Tècnic/Tècnic Auxiliar (1)			Tècnic Superior/Tècnic Especialista (2)		
	2002-03	2006-07	2007-08	2002-03	2006-07	2007-08	2002-03	2006-07	2007-08	2002-03	2006-07	2007-08
Total	71,3	69,3	71,5	46,1	44,8	44,7	15,4	16,6	16,8	15,5	16,4	16,4
Balears (Illes)	63,2	59,5	59,7	32,3	31,1	30,9	11,0	11,2	12,5	7,4	6,6	7,5
Homes												
Estatat	64,2	62,8	65,3	38,0	37,3	37,4	14,6	15,3	15,4	14,0	14,7	14,4
Balears (Illes)	56,6	51,7	54,2	25,2	24,7	26,4	10,6	9,8	11,7	7,0	5,7	6,0
Dones												
Estatat	78,8	76,1	78,0	54,7	52,8	52,4	16,3	18,1	18,3	17,1	18,3	18,5
Balears (Illes)	70,2	67,8	65,6	39,8	37,9	35,6	11,4	12,6	13,4	7,8	7,5	9,0

(1) Alumnat graduat en CFGM de FP i Arts Plàstiques i Disseny, FP i E. Esportives de Grau Mitjà. (2) Alumnat graduat en CFGS de FP i Arts Plàstiques i Disseny, E. Esportives de Grau Superior, FP II i Arts Aplicades i Oficis Artístics.

Font: Ministerio de Educación. Estadísticas de las enseñanzas no universitarias. Series por comunidad autónoma.

Quina explicació es pot donar a aquest abandonament continuat? Una enquesta realitzada al llarg de 2008 aporta perspectives complementàries a les apuntades, entre altres, la perspectiva de l'individu, de les seves motivacions (Muñoz, 2009). En aquesta enquesta, una gran proporció (més del 50%) dels que abandonen els estudis de secundària superior argumenten factors relacionats amb la integració en l'escola: avorrir-se, no agradar-los els estudis o considerar-los massa difícils, com a motiu per abandonar el batxillerat o la Formació Professional. Per a gairebé l'altra quarta part, trobar una ocupació resulta de més rellevància per explicar la decisió de no continuar el procés de formació en el sistema educatiu formal (al voltant d'un 23% dels homes enquestats assenyalen aquesta raó com a principal argument per a l'abandonament dels estudis, una proporció una mica inferior en el cas de les dones).

Tornant a un plantejament sociològic més general, es poden trobar altres explicacions: cal recordar que una de les característiques de la nostra comunitat és la **polarització** en la distribució dels nivells educatius. De fet, si analitzam les ocupacions que han crescut més els darrers anys, comprovam de quina forma s'ha produït una polarització entre les que requereixen nivells de formació universitaris i les que en molts casos no impliquen formació associada (CES, 2010).

El nivell educatiu de la població més gran de 16 anys a les Illes Balears es distribueix de forma diferent de la mitjana estatal. Hi ha més persones que superen el nivell de l'educació primària i alhora hi ha menys persones que arriben al nivell superior. D'acord amb les dades de l'Institut Nacional d'Estadística, a les Illes Balears entre la població més gran de 16 anys hi ha menys titulats universitaris que al conjunt de l'Estat: un 17,6 enfront del 22,9% estatal. Els homes es troben en clar desavantatge: només un 15,6% dels homes arriben a tenir estudis superiors (15,4 el curs anterior). Mentrestant, les dones a les Illes Balears tenen més estudis de nivell superior (vegeu el Quadre 12).

QUADRE 12. DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL DE LA POBLACIÓ MÉS GRAN DE 16 ANYS PER NIVELL FORMATIU I GÈNERE. ANY 2009

	total		homes		dones	
	estatal	CAIB	estatal	CAIB	estatal	CAIB
Analfabets	2,3	2,1	1,5	1,5	3,1	2,7
Educació primària	29,1	24,8	27,1	23,6	31	26
Educació secundària primera etapa (1)	25,1	31,6	27,3	35	23	28,2
Educació secundària segona etapa (1)	20,1	23,8	20,5	24	19,7	23,6
Educació superior, excepte doctorat	22,9	17,6	22,9	15,6	22,9	19,5
Doctorat	0,5	0,2	0,6	0,3	0,3	0,1

(1) I formació i inserció laboral corresponent.

Font: Instituto Nacional de Estadística. Encuesta de población activa (2010).

Es dóna una destacable fractura social entre els que no han adquirit els coneixements i habilitats necessaris per desenvolupar tasques complexes o per continuar la seva formació al llarg de la vida i els que sí que n'han adquirit, que tendeixen a ampliar-se cada vegada més (CES, 2010).

Durant la transició dels joves al mercat de treball es poden donar les primeres experiències de vulnerabilitat relacionada amb mancances educatives, sobretot en moments de recessió econòmica i convulsions del mercat laboral com les que vivim actualment. En aquestes circumstàncies, els joves que no treballen ni estudien han augmentat i s'han generalitzat les trajectòries educatives curtes, les quals duen sovint a etapes d'inactivitat (Marí-Klose, 2010). Mentre aquesta part de l'alumnat abans accedia al mercat laboral amb relativa facilitat, ara és més difícil per a ells trobar una feina, la qual cosa ha determinat un augment dels que no estudien ni treballen. Els darrers anys s'ha incrementant la matrícula de batxillerat, no tant a causa de l'increment demogràfic com a causa del canvi en el mercat laboral. La més baixa ocupabilitat dels que manquen de formació postobligatòria des de l'inici de la crisi, juntament amb algunes mesures de reforma de la formació professional posades en marxa, és un element que pot estar influïent en la prolongació dels estudis després de l'escolaritat obligatòria (CES, 2010).

**QUADRE 13. NIVELL DE FORMACIÓ DE LA POBLACIÓ JOVE (1).
PERCENTATGE DE POBLACIÓ ENTRE 20 I 24 ANYS QUE HA COMPLETAT
ALMENYS EL NIVELL D'E. SECUNDÀRIA 2A ETAPA**

	TOTAL			HOMES			DONES		
	1998	2003	2008	1998	2003	2008	1998	2003	2008
TOTAL	64,6	62,2	60,0	58,8	55,5	52,7	70,4	69,2	67,6
Andalusia	55,2	54,2	53,0	50,4	48,9	47,4	60,0	59,9	58,9
Aragó	73,0	71,3	67,3	70,3	62,0	58,1	75,8	81,1	77,0
Astúries (Principat d')	69,9	64,6	72,8	66,8	59,8	66,7	73,0	69,5	79,1
Balears (Illes)	58,1	52,2	48,2	50,1	43,9	40,2	65,9	60,9	56,5
Canàries	54,9	59,1	55,5	47,8	50,5	43,6	61,8	67,9	67,6
Cantàbria	75,4	65,3	70,4	67,1	57,1	60,6	83,5	74,0	80,6
Castella i Lleó	70,3	67,6	67,1	61,3	59,1	60,1	79,3	76,7	74,5
Castella - la Manxa	56,0	55,5	51,7	49,7	45,4	43,4	62,4	66,5	60,6
Catalunya	67,0	60,9	59,4	61,0	52,6	51,3	73,1	69,5	67,8
Comunitat Valenciana	61,5	58,4	59,1	52,4	50,9	52,9	70,5	66,2	65,6
Extremadura	55,7	55,7	53,6	51,7	48,8	46,7	59,8	63,0	60,9
Galícia	64,7	69,2	66,2	56,6	61,8	57,4	72,7	76,9	75,3
Madrid (Comunitat de)	72,9	72,2	65,4	69,8	68,2	58,5	76,1	76,2	72,5
Múrcia (Regió de)	60,9	52,9	51,0	54,8	47,3	42,3	67,2	58,9	60,6
Navarra (Comunitat Foral de)	80,1	75,0	77,3	73,7	69,6	71,2	86,7	80,6	83,7
País Basc	78,6	78,3	80,1	73,7	73,2	75,0	83,8	83,7	85,4
Rioja (la)	68,3	63,2	59,3	61,3	59,3	50,8	75,4	67,3	68,5
Ceuta i Melilla	58,2	53,6	43,2	58,3	52,0	44,3	58,2	55,3	41,9

NOTA (1): Calculat amb la metodologia establerta per Eurostat, basant-se en mesures anuals de les dades trimestrals, excepte per a 1998, basat en el 2n trimestre.

Font: Instituto Nacional de Estadística. Encuesta de población activa.

QUADRE 14. PERCENTATGE ALUMNAT MATRICULAT I AVALUAT PER NIVELL EDUCATIU ALS CENTRES PÚBLICS DE LES ILLES BALEARS. CURS 2008-2009

Curs/Ensenyament	matriculats	avaluats	%
TOTAL ILLES BALEARS			
1r batxillerat	4168	3997	95,89731286
2n batxillerat	3534	3354	94,90662139
CF Grau Mitjà	3900	3228	82,76923077
CF Grau Superior	2667	2271	85,15185602
MALLORCA			
1r batxillerat	3147	3050	96,9176994
2n batxillerat	2673	2579	96,48335204
CF Grau Mitjà	2819	2252	79,88648457
CF Grau Superior	2151	1888	87,77312878
MENORCA			
1r batxillerat	471	446	94,69214437
2n batxillerat	351	333	94,87179487
CF Grau Mitjà	606	566	93,39933993
CF Grau Superior	231	210	90,90909091
EIVISSA			
1r batxillerat	520	519	99,80769231
2n batxillerat	490	489	99,79591837
CF Grau Mitjà	453	388	85,65121413
CF Grau Superior	266	158	59,39849624
FORMENTERA			
1r batxillerat	30	30	100
2n batxillerat	20	20	100
CF Grau Mitjà	18	18	100
CF Grau Superior	8	8	100

Font: Conselleria d'Educació. Direcció General de Planificació i Centres.

3. CONCLUSIONS

A la comunitat autònoma de les Illes Balears el mercat de treball ha estat durant molts anys un element relacionat amb l'abandonament. En l'actualitat, les conseqüències negatives de l'abandonament se sumen a un sistema ocupacional que no pot incorporar la demanda existent, principalment la dels joves amb baixes qualificacions educatives, i, per tant, pot determinar l'inici de trajectòries erràtiques.

Des del punt de vista de la qualitat del sistema educatiu, un dels problemes més destacables és l'alt índex de pobresa educativa. El primer element de lluita contra aquesta situació és el

coneixement previ dels diferents nivells de vulnerabilitat educativa i dels factors que amb més gran mesura són els causants d'aquestes mancances. Hem vist que els factors externs que incideixen sobre l'abandonament dels sistema educatiu poden ser els ingressos i l'estructura familiar, el país d'origen i el capital sociocultural dels pares. La influència del nivell d'estudis de la mare, del gènere i del factor immigració sobre la probabilitat d'abandonament prematur és estadísticament significativa.

Les estadístiques mostren que els alumnes amb risc social elevat tenen més possibilitat de manifestar conductes acadèmiques de risc. Davant aquesta situació, seria bàsic prendre mesures com la d'evitar la concentració d'alumnat amb necessitats específiques que puguin agreujar els efectes segregadors de les mateixes dinàmiques de distribució social de l'espai. S'ha de considerar el context organitzatiu en què es formen els alumnes i el paper que aquest juga en relació amb l'abandonament: el context i l'organització no són neutres i també són responsables de l'abandonament. L'observació de la institució educativa pot ajudar-nos a comprendre desajustaments entre les seves necessitats i les circumstàncies de l'alumnat i la capacitat o disponibilitat de l'escola per acceptar aquestes necessitats o respondre-hi, i donar la possibilitat d'arribar al major potencial de rendiment i desenvolupament de l'alumnat (González, 2006, 4).

A més, tots aquests factors haurien de ser considerats conjuntament per poder adoptar les polítiques adients. En aquest sentit, totes les alternatives encaminades a la promoció de la qualitat de vida en general i dels agents d'educació no escolars en particular són estratègies que poden millorar el rendiment escolar. A més, totes les polítiques públiques de caire integral que donin suport a la infància, joventut i famílies en situació de risc, afavoriran el rendiment educatiu i, al nivell d'estructura social, l'increment de la mobilitat ascendent (CES, 2010).

Però una consideració àmplia dels assoliments escolars hauria de mirar, no només per aquells que, no havent obtingut els resultats esperats, són fora de l'escola (abandonament, no continuació, selecció, manca d'oferta), sinó també per aquells que hi romanen i acaben els estudis, però a canvi d'un alt cost de temps i esforç. Aquesta darrera forma de fracàs es relacionaria amb la manca d'eficiència. També podríem considerar aquells que amb el temps i l'esforç normals, assoleixen objectius, però només per la recompensa extrínseca: fracàs com a desmotivació (Fernández Enguita et al., 2010). De fet, Glasman (2003, citat a Fernández Enguita et al., 2010) es planteja la qüestió si és idoni parlar d'abandonament en circumstàncies diferents quan l'alumne es troba encara en l'edat obligatòria, quan ha superat aquesta obligatorietat però encara és menor d'edat i, finalment, quan ja és major d'edat.

- En el primer cas afirma que es tractaria d'abandonament de l'alumne per part de la institució educativa, al marge de les actituds familiars i de l'alumne.
- En el segon cas seria una opció de la família o aquell que té la pàtria potestat o tutela del menor, però no per part del menor, tot i que ho desitjàs intensament.
- En sentit estricte, l'autor afirma que només es podria afirmar l'existència d'abandonament en el tercer supòsit, quan ja és major d'edat i s'ha confirmat la no continuïtat dels estudis.

En posteriors estudis longitudinals, s'han de confirmar els efectes sobre els joves adults (25-34 anys) de les situacions actuals d'abandonament, identificades a aquest i altres estudis.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Casquero, A.; Navarro, M. L. (2008). «El abandono escolar temprano en el periodo LOGSE», ponència presentada a les *XVII Jornadas de Economía de la Educación*. Santiago de Compostel·la, juliol 2008.

Consejo Económico y social de España (CES) (2010). *Memoria sobre la situación socioeconómica y laboral de España 2009*. Madrid: CES.

Consell Escolar de les Illes Balears (CEIB) (2010). «La situació del sistema educatiu de les Illes Balears en relació als objectius de 2010 de la Unió Europea». Capítol 5 de *l'Informe del sistema educatiu de les Illes Balears (2006/07)*. Palma, CEIB.

Fernández Enguita, M.; Mena, L.; Riviere, J. A. (2010). *Fracaso y abandono escolar en España*. Barcelona: Fundació la Caixa. Col·lecció d'Estudis Socials n. 29.

Fundación Encuentro (2010). *Informe España 2010. Una interpretación de su realidad social*. Madrid: CECS.

García, M. (2007). «Claves para el análisis y la intervención contra el absentismo escolar». A: Merino, R.; Fuente, G. de la (2007). *Sociología para la intervención social y educativa*. Madrid: Editorial Complutense.

González, M. T. (2006). «Absentismo y abandono escolar: una situación singular de la exclusión educativa». A: *Revista Electrónica Iberoamericana sobre Calidad, Eficacia y Cambio en Educación (REICE)*, vol. 4, n. 1, pàg. 1-15.

Instituto Nacional de Estadística (2010). *Encuesta de Población Activa*. Pàgina de consulta: <<http://www.ine.es>> (Consulta 1-IX-2010).

Marchesi, A. (2003). *El fracaso escolar en España*. Madrid: Fundación Alternativas. Documento de trabajo 11/2003.

Marchesi, A.; Hernández, C. (coords.) (2003). *El fracaso escolar. Una perspectiva internacional*. Madrid: Alianza.

Marí-Klose et al. (2010). *Informe de la inclusión social en España*. Barcelona: Fundació Caixa Catalunya. Pàg. 225-232.

Mediavilla, M.; Calero, J. (2007). «Determinantes del nivel educativo en España. Un análisis con datos del PHOGUE». Treball presentat al *XIV Encuentro de Economía Pública*. Santander, juliol de 2007.

Ministerio de Educación y Ciencia (MEC) (2007). *Informe 2006: Objetivos educativos y puntos de referencia 2010. Conferencia de Educación*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia.

Ministerio de Educación (2010a). *Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores. Escolarización, transición y resultados en el sistema educativo*. Pàgina de consulta: <<http://www.mec.es>> (Consulta 1-IX-2010).

Ministerio de Educación (2010b). *Estadísticas de las enseñanzas no universitarias*. Series por comunidad autónoma. Pàgina de consulta: <<http://www.mec.es>> (Consulta 1-IX-2010).

Muñoz, R. et al. (2009). *Abandono escolar y mercado de trabajo en España*. Madrid: Ministerio de Educación.

Orte, C.; Ballester, L.; Pascual, B.; Oliver, J. L. (2009). «Eficàcia del sistema educatiu a les Illes Balears 2000-2008: fortaleres, debilitats i propostes de millora», 35-182. A: *Dictamen 7/2009 del Consell Econòmic i Social sobre l'eficàcia del sistema educatiu a les Illes Balears*. Palma: Consell Econòmic i Social de les Illes Balears.

Rué Domingo, J. (2005). *El absentismo escolar como reto para la calidad educativa*. Madrid: Centro de Investigación y Documentación Educativa. Ministerio de Educación y Ciencia.